

संत गाडगेबाबा ग्रामिण स्वच्छता अभियान
राज्यस्तरीय समिती गठीत करणेबाबत

महाराष्ट्र शासन
पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग
शासन निर्णय क्र.अभियान-१००९ /प्र.क्र. २००/ पापु-१६
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२, दिनांक:- २९ ऑगस्ट, २००९.

वाचा - १) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाचे पत्र क्र.अभियान- १००८/प्र.क्र.१७७/पापु१६,
दि. १५ सप्टेंबर, २००८.

प्रस्तावना :

ग्रामीण स्वच्छता कार्यक्रमाचा मूळ उद्देश ग्रामीण जनतेचे आरोग्यमान उंचावण्याचा आहे. तथापि, ग्रामीण जनतेस त्याचे महत्त्व त्यांना पटून त्यांचा उत्स्फूर्त सहभाग मिळावा या दृष्टीकोनातून सन २०००-०१ पासून संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज स्वच्छ ग्राम स्पर्धा व सन २००१-०२ पासून राष्ट्रपिता महात्मा गांधी स्वच्छ पंचायत समिती व स्वच्छ जिल्हा परिषद स्पर्धा अशा स्वरूपात राबविण्यात येत आहे. तसेच सन २००२-०३ पासून ग्रामअभियानासाठी असलेल्या निधीतून स्वच्छतेशी व ग्रामविकासाशी निगडीत एखाद्या विशिष्ट क्षेत्रात भरीव काम करणा-या ग्रामपंचायतींना जिल्हा, विभाग व राज्यस्तरावर विशेष बक्षीसे देण्याचा उपक्रमही सुरु करण्यात आला आहे. याशिवाय केंद्र पुरस्कृत संपूर्ण स्वच्छता अभियान सर्व ३३ जिल्ह्यांमध्ये सुरु आहे. केंद्र शासनाने २००३ मध्ये सुरु केलेल्या निर्मल ग्राम पुरस्कार योजनेत महाराष्ट्र देशात अग्रेसर राहिलेला आहे. जुलै २००९ अखेर राज्याच्या ग्रामीण भागातील स्वच्छतेची व्याप्ती ६५ टक्के पर्यंत आहे. महाराष्ट्र राज्याच्या सुवर्ण महोत्सवी वर्षानिमित्त येत्या दोन वर्षात संपूर्ण महाराष्ट्र निर्मल करण्याचा निर्धार करण्यात आलेला आहे. राज्यात अद्यापही ४५ लाख कुटुंबांना स्वच्छतागृहाची सुविधा नाही. राज्यात डिसेंबर २००८ अखेर ६६६८ ग्राम पंचायतींना निर्मल ग्राम पुरस्कार मिळालेला आहे. २००९ साठी ३३७५ ग्राम पंचायतींनी निर्मल ग्राम पुरस्कारासाठी केंद्र शासनाकडे अर्ज केलेला आहे. येत्या २ वर्षात जवळपास उर्वरित १७ हजार ग्राम पंचायती निर्मल करण्याचे आहे यासाठी मोठ्या प्रमाणात जनजागृती करून स्वच्छता क्षेत्रात काम करणा-या कार्यकर्त्यांना प्रशिक्षित करून त्यांचा सहभाग घेऊन वरील उद्दिष्टपुर्ती करावी लागणार आहे.

संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानात जिल्हा ,विभाग, राज्यस्तरावर बक्षिस मिळविलेल्या व निर्मल ग्राम मिळविलेल्या गावातील कार्यकर्ते इतर गावांना मार्गदर्शन करत आहेत. अशा कार्यकर्त्यांना प्रशिक्षित करून त्यांचा सहभाग घेऊन स्वच्छतेची एक चळवळ उभी करता येईल. तसेच राज्यातील स्वच्छतेच्या कामात गुणात्मक सुधारणा आणण्यासाठी, जिल्हा,तालुका व गाव पातळीवर स्वच्छता कार्यक्रमासाठी पोषक वातावरण निर्माण करण्यासाठी राज्यस्तरावर एक वेगळी समिती निर्माण करण्याची गरज आहे. सध्या मा.मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली सुकाणू समिती, मा.मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य पाणी पुरवठा व

स्वच्छता मिशन, मा.प्रधान सचिव पाणी पुरवठा व स्वच्छता यांच्या अध्यक्षतेखाली कार्यकारी समिती, राज्य आढावा समिती कार्यरत आहे. या समित्या प्रामुख्याने राज्य स्तरावर धोरणात्मक निर्णय घेणे व आढावा घेण्याचे कार्य करतात. संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानांतर्गत असलेल्या समित्या मूल्यमापनाचे काम पाहतात. संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानात व संपूर्ण स्वच्छता अभियानात मोठ्या प्रमाणात ग्राम पंचायती सहभागी होऊन स्वच्छतेच्या कार्यक्रमात गुणात्मक सुधारणा व सातत्य टिकविण्यासाठी तसेच गाव, तालुका व जिल्हापातळीवर वातावरण निर्मिती करण्यासाठी राज्यस्तरावर स्वच्छता क्षेत्रात उत्तम काम करीत असलेल्या कार्यकर्त्यांची साधन व्यक्ती व तज्ञांची समिती गठीत करण्याचे शासनाच्या विचाराधिन होते.

शासन निर्णय :

संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानात व संपूर्ण स्वच्छता अभियानात मोठ्या प्रमाणात ग्राम पंचायती सहभागी होऊन स्वच्छतेच्या कार्यक्रमात गुणात्मक सुधारणा व सातत्य टिकविण्यासाठी तसेच गाव, तालुका व जिल्हापातळीवर वातावरण निर्मिती करण्यासाठी राज्यस्तरावर खालील समिती गठीत करण्यात येत आहे.

समितीचे नांव :- संत गाडगेबाबा ग्रामिण स्वच्छता अभियान राज्यस्तरीय समिती

समितीची रचना-

- १) संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानात राज्यस्तरावर बक्षिसपात्र गावातील प्रत्येक विभागातील एक क्रियाशील व्यक्ती किंवा त्या गावास प्रवृत्त करणारी व्यक्ती या समितीचे सदस्य राहतील.
- २) पंचायत समिती / जिल्हा परिषद निर्मल करण्यासाठी पुढाकार करणारी व्यक्ती.
- ३) स्वच्छता क्षेत्रात उत्कृष्ट कार्य करणारी एक महिला प्रतिनिधी.
- ४) स्वच्छता क्षेत्रातील तांत्रिक ज्ञान असलेले दोन तज्ञ.
- ५) मुख्य संसाधन केंद्रांचे एक प्रतिनिधी. - सदस्य
- ६) युनिसेफचे एक प्रतिनिधी. - सदस्य
- ७) कक्ष अधिकारी, पापु-१६. - सदस्य
- ८) राज्य समन्वयक, संवाद व क्षमता विकास कक्ष - सदस्य सचिव.

वरील अशासकिय सदस्यांची निवड तसेच अनुक्रमांक १ ते ४ यातील सदस्यांपैकी एकाची निवड समितीचे अध्यक्ष म्हणून शासन करेल.

याशिवाय प्रत्येक जिल्ह्यातील स्वच्छता अभियानात उत्कृष्ट काम करणा-या व समन्वयाचे कौशल्य असलेल्या कार्यकर्त्यांची निवड शासन या समितीवर गरजेप्रमाणे करू शकेल. समितीच्या सभेसाठी महाराष्ट्र राज्य शिक्षण परिषदेकडील सर्व शिक्षा अभियानाचे काम पाहणारे अधिकारी. पंचायत राजचे काम पाहणारे ग्राम विकास विभागातील उप सचिव/विशेष कार्य अधिकारी. राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियानाकडील अधिकारी, महिला व बालविकास

विभागाकडील अधिकारी यांना गरजेप्रमाणे निमंत्रित करू शकतील. याशिवाय स्वच्छतेच्या क्षेत्रात तांत्रिक, संशोधनाचे काम करणा-या निरी, शिवसदन या सारख्या संस्थांना सभेसाठी आमंत्रित करण्यात येईल.

समितीचे कार्य:

- १) संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियान व निर्मल ग्राम पुरस्कार या मध्ये मोठ्या प्रमाणात गावांना सहभागी करून घेण्यासाठी प्रयत्न करणे
- २) जिल्हा, तालुका व गाव पातळीवर स्वच्छता अभियानास गति देण्यासाठी स्वयंसेवक, साधन व्यक्ती, प्रेरक यांची निवड व त्यांना प्रवृत्त करून त्यांना अभियानात सहभागी करून घेण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- ३) राज्यातील स्वच्छता अभियानात गुणात्मक सुधारणा करण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- ४) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागाने निवडलेल्या मुख्य संसाधन केंद्रात सुसुत्रता आणणे व त्यांना विकसीत करून त्यांच्या मदतीने क्षमता बांधणी व जनजागृती कार्यक्रम हाती घेण्यासाठी मार्गदर्शन करणे .
- ५) राज्यातील महिला बचत गट ,शैक्षणिक संस्था ,सामाजिक संस्था,सहकारी संस्था व धार्मिक संस्था यांचा सहभाग घेण्यासाठी प्रयत्न करणे.
- ६) जिल्हा परिषद,पंचायत समिती व ग्राम पंचायतीच्या पदाधिकारी व अधिकारी यांचा सहभाग वाढविण्यासाठी प्रयत्न करणे यासाठी राज्यात दौरे करून जिल्हा परिषद,पंचायत समिती व ग्राम पंचायतींना भेटी देवून स्वच्छता अभियानात हाती घेतलेल्या कार्यक्रम,उपक्रमाची माहिती घेणे तसेच अभियान गतिमान करण्यासाठी मार्गदर्शन करणे.

समितीच्या बैठका, सुविधा व भत्ते इत्यादि

- १) वरील प्रस्तावित समितीची बैठक दर तिमाहीला मंत्रालय, मुंबई किंवा सुधारणा सहाय्य व प्रकल्प व्यवस्थापन, सिडको भवन, नवी मुंबई या ठिकाणी होईल.
- २) समितीच्या अध्यक्षांचे कार्यालय सुधारणा सहाय्य व प्रकल्प व्यवस्थापन, नवी मुंबई येथे राहील.
- ३) समितीच्या अध्यक्षांना राज्यात दौरे करण्यासाठी भाड्याने वाहन उपलब्ध केले जाईल.
- ४) समितीच्या अध्यक्षांना मराठी लघुलेखक तथा स्वीय सहाय्यक कंत्राटी पध्दतीने नेमून उपलब्ध करून देण्यात येईल.
- ५) समितीच्या अध्यक्षांना मोबाईल फोन सुविधेबद्दल दरमहा रू. १,०००/- पर्यंत देण्यात येईल.
- ६) समितीचे अध्यक्ष यांना देण्यात येणारे दैनंदिन भत्ते , प्रवास भत्ता इ. शासन सेवेतील वर्ग- १ अधिका-यांना देय असलेल्या दरानुसार देय राहिल. तसेच सभेसाठी येणा-या अशासकीय सदस्यांना याच दराने दैनंदिन भत्ते व प्रवास भत्ता लागू राहिल.
- ७) समितीचा कालावधी ५ वर्षांचा व अध्यक्षांचा कालावधी २ वर्षांचा राहिल. नंतर शासन आढावा घेऊन मुदतवाढीबाबत निर्णय घेईल.

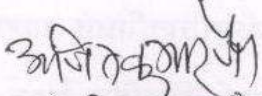
८) वरील प्रस्तावित समितीचा खर्च खालीलप्रमाणे येईल.

अ) समितीच्या अध्यक्षांचे वाहनासाठी दरमहा भाडे	रु. ४०,०००/-
ब) अध्यक्षांसाठी लघुलेखक तथा स्वीय सहाय्यक दरमहा	रु. १०,०००/-
क) अध्यक्षांना राज्यातील दौ-यासाठी प्रवास भत्ता	रु. १०,०००/-
ड) अशासकीय सदस्यांचे सभेसाठी उपस्थित राहण्यासाठी प्रवास भत्ता व सभेसाठी होणारा चहापानावर खर्च दरमहा	रु. १०,०००/-
इ) अध्यक्षांना मोबाईल फोन देयकासाठी दरमहा	रु. १०००/-
ई) कार्यालयीन स्टेशनरी इत्यादि साठी दरमहा	रु. ४,०००/-
	रु. ७५,०००/-

असा एकूण दरमहा रु. ७५,०००/- खर्च येणार आहे. हा खर्च "भागणी क्रमांक वाय-२, २२१५-पाणी पुरवठा व स्वच्छता- ०२ जलनिःस्सारण व स्वच्छता- १०७ मलप्रणाल सेवा- ग्रामीण स्वच्छता- पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना- राज्य योजना- (०४) (०५) संत गाडगेबाबा ग्राम स्वच्छता अभियानाची अंमलबजावणी, प्रचार, प्रसिध्दी व बक्षिस योजना (२२१५ १९८८) ०९, जाहिरात व प्रसिध्दी" या लेखाशिर्षाखाली घालावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २००९०८२९१८४९२२००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(अजितकुमार जैन)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

- १) मा. राज्यपाल यांचे सचिव.
- २) मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव.
- ३) सर्व मा. मंत्री यांचे खाजगी सचिव.
- ४) सर्व मा. राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव.
- ५) मुख्य सचिव मंत्रालय, मुंबई.
- ६) सर्व विभागीय सचिव मंत्रालय, मुंबई.
- ७) सर्व जिल्हा परिषद अध्यक्ष.
- ८) सर्व जिल्हा परिषद महिला व बालकल्याण सभापती.
- ९) सर्व विभागीय आयुक्त
- १०) सर्व जिल्हाधिकारी

- ११) महासंचालक माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय,मंत्रालय,मुंबई.
- १२) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी.
- १३) सर्व उपायुक्त (विकास)
- १४) राज्यसमन्वयक,संवाद व क्षमता विकास कक्ष,बेलापूर,नवी मुंबई.
- १५) सर्व जिल्हा परिषदांचे उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी.(पंचायत)
- १६) सर्व जिल्हा माहिती अधिकारी.
- १७) सर्व गटविकास अधिकारी
- १८) ग्रामविकास विभाग
- १९) नियोजन विभाग
- २१) वित्त विभाग
- २२) पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभागातील सर्व कार्यासने.
- २३) निवडनस्ती.

